

Nr 15

Socialutskottets betänkande i anledning av motion angående de hemarbetande kvinnornas situation.

I motionen 1971: 482 av herr Nilsson i Agnäs m. fl. (m) hemställs att riksdagen hos Kungl. Maj:t måtte hemställa om en utredning om hemarbetets värdering syftande till bättre social trygghet och att riksdagen måtte ge Kungl. Maj:t till känna vad i övrigt anförts i motionen om de olika problemen rörande landsbygdshusmödrarnas, småföretagar- och hantverkshustrurnas av bland annat strukturuomvandlingen skapade situation i det svenska samhället.

Motionen

I motionen framhålls att för varje år som går drabbas landsbygden allt hårdare av centraliseringen. Allt flera jordbruk måste slås samman eller läggas ned när bärkraften försvagas. Affärer, småindustri och hantverk får upphöra när underlaget minskas. Järnvägarna läggs ned och kompenseras inte i full utsträckning med bussar, varigenom kommunikationerna försvåras eller omöjliggörs mellan olika orter för de många icke bilburna. Posten och annan samhällsservice dras in till tätorterna, vilket skapar problem.

Motionärerna påpekar att inom familj jordbruken och de små familjeföretagen har kvinnorna varit de som när bärkraften minskat fått stanna hemma och sköta den återstående försörjningsmöjligheten till slutet, medan männen fått söka sig nya arbetsuppgifter på andra orter. Under tiden har kvinnorna haft hela ansvaret, ofta utan avlösning vare sig vid sjukdom eller för semester. Motionärerna framhåller att dessa kvinnors hemarbetsuppgift inte på något sätt värderas ur samhällets synpunkt och att de är en grupp vid sidan om trygghetssamhället. Egentligen berör frågan om hemarbetets värdering alla de hemarbetande kvinnorna, varav ca 100 000 är ensamstående mödrar med barn och ett stort antal är dubbelarbetande.

De kvinnor som deltar i familjförsörjningen, jordbruken, småföretagsamheten och hantverket står nu i allt större omfattning inför arbetslöshet och ekonomiska svårigheter. Arbetsmarknadsstyrelsen som har att planera omskolningsutbildning, vidareutbildning och vuxenutbildning bör enligt motionärerna förstärka denna verksamhet med tanke på dessa grupper av kvinnor. Glesbygdernas allt svårare kommunikationsproblem

kan innebära att internatutbildning måste ordnas där också de mindre barnen kan tas med.

Vidare anser motionärerna att för de kvinnor som varit borta från arbetsmarknaden 20—25 år — t. ex. därför att de fått sköta jordbruket/företaget hemma och/eller på grund av att de tidigt bildat familj och fått barn — bör normer övervägas som på övriga arbetsmarknaden för förtidspension eller liknande. Innan dess bör en ren arbetsvärdering företagas av hemarbetets olika moment för att man skall få fram en rättvis mall för framräkandet av en ekonomisk trygghet.

Motionärerna påpekar att barntillsynen bör anpassas till de speciella problem som råder för landsbygds- och glesbygdsfamiljerna.

Problemen omkring familjens möjligheter att hålla samman, att klara sin viktiga fostrargärning för barnen, att omhänderta gamla och sjuka, som nu förekommit i så stor omfattning i dessa hem, måste också lösas.

Utredningar m. m.

Motioner om en ekonomisk värdering av hemarbetet och om de hemarbetandes situation har senast behandlats vid 1970 års riksdag. Motionerna, som avstyrktes av allmänna beredningsutskottet (ABU 1970: 78), föranledde inte någon riksdagens åtgärd. I sitt utlåtande redovisade allmänna beredningsutskottet den tidigare behandlingen av frågor om värdering av hemarbete, om socialförsäkring och pension för hemarbetande kvinnor m. m. Vidare redovisade utskottet den utveckling på olika områden som ägt rum eller kunde förväntas. De vittsyftande initiativ som tagits på olika områden talade enligt utskottet inte för att yrkandet om en utredning av de hemarbetandes situation för det dåvarande borde föranleda någon riksdagens åtgärd. Beträffande frågan om åtgärder för en ekonomisk värdering av hemarbetet framhöll utskottet att en av låginkomstutredningen bedriven sociologisk undersökning borde avvaktas innan nya initiativ kommer i fråga.

För uppgifter om den tidigare behandlingen m. m. av olika frågor som har anknytning till motionen 1971: 482 hänvisas till allmänna beredningsutskottets nämnda utlåtande 1970: 78. I det följande lämnas en redogörelse för pågående eller nyligen avslutade utredningar m. m.

Låginkomstutredningen beräknas under första halvåret 1971 framlägga en studie om hushållsarbete och dubbelarbete vari frågor om värdering av hemarbete berörs. I studien kommer nämligen att belysas olika problem i samband med mätning av hushållsarbete, hushållsarbetets beståndsdelar, förekomsten av ledighet och semester för hemarbetande, m. m.

Försöksverksamhet i glesbygd beträffande social service och beträffande hemarbete bedrivs för närvarande med medel anvisade under anslaget Bidrag till social hemhjälp på femte huvudtiteln respektive anslaget

Särskilda stödåtgärder i glesbygder på elfte huvudtiteln. Den år 1969 tillsatta *glesbygdsutredningen* skall bl. a. systematiskt studera erfarenheterna av försöksverksamheten i fråga om samhällelig service och med ledning av dessa erfarenheter föreslå vilka åtgärder som framdeles bör vidtas. Redogörelse för den pågående försöksverksamheten har lämnats i bilaga 7, s. 44—45 respektive bilaga 13, s. 111—113 till prop. 1971: 1. Glesbygdsutredningen beräknas komma att redovisa överväganden angående bl. a. kommunikationer, varudistribution, sysselsättning och olika slag av social service — bl. a. service för åldringar och förskoleverksamhet.

Motioner om åstadkommande av ett avlösarsystem för jordbrukare vid sjukdom och semester har under innevarande år behandlats av riksdagen. I jordbruksutskottets av riksdagen godkända betänkande (JoU 1971: 6) anfördes att hithörande problem upptagits till närmare överväganden på olika håll. Sålunda har inom *Lantbrukarnas riksförbund* pågått visst utredningsarbete i ämnet. Vidare har frågan om avbytare för jordbrukare vid ledighet berörts vid en inom *statens jordbruksnämnd* företagen översyn av jordbrukets blockorganisation. Då möjligheterna till viss samverkan mellan jordbrukare i olika avseenden övervägs inom den år 1969 tillsatta *sambruksutredningen* och enligt jordbruksutskottets mening skäl syntes tala för att frågan om jordbrukarnas ledighetsförhållanden ägnades belysning även inom ramen för sambruksutredningens arbete hemställde utskottet om att riksdagen skulle föreslå att motionerna skulle överlämnas till sambruksutredningen. De avbytarsystem som upptagits till överväganden hos Lantbrukarnas riksförbund och statens jordbruksnämnd avser avbytare för samtliga i lantbruket engagerade, dvs. även lantbrukarhustrurna.

Från arbetsmarknadsstyrelsen har utskottet inhämtat att *arbetsförmedlingen* bedriver en uppsökande verksamhet beträffande dem som är sysselsatta i sådana jordbruk som kan tänkas bli nedlagda, varvid information om andra sysselsättningsmöjligheter ges.

Den år 1966 tillsatta *KSA-utredningen* (utredningen om kontant stöd vid arbetslöshet) kommer att i ett betänkande inom kort redovisa sina överväganden och förslag avseende bl. a. dem som bedriver förvärvsarbete i hemmet. Utredningens överväganden omfattar bl. a. förslag om att make som kan styrka att han eller hon deltagit i arbetet på exempelvis den andra makens lantbruk eller i annan makens rörelse skall få tillgodoräkna sina insatser som förvärvsarbete även om någon inkomst av arbetet inte uppburits. I enlighet härmed skulle förvärvas rätt till kontantstöd vid arbetslöshet under vissa omständigheter.

År 1970 tillkallades en sakkunnig för *översyn av bidragsbestämmelser m. m. inom arbetsmarknadsutbildningen*. I direktiven för översynen framhålls att det är angeläget att den utveckling fortsätter som innebär att antalet personer som efter genomgången arbetsmarknadsutbildning trä-

der ut på arbetsmarknaden utan att tidigare ha varit förvärvsarbete eller som varit borta länge från förvärvslivet kraftigt ökar. Den sakkunnige bör bl. a. undersöka om nuvarande bidragsregler i några hänseenden bör ändras så att de blir bättre ägnade att fylla sitt ändamål. Den sakkunnige beräknar avge betänkande under hösten 1971.

1968 års barnstugeutredning har enligt tilläggsdirektiv som gavs år 1969 bl. a. att utforma riktlinjer för utarbetande av kommunala barn-tillsynsplatser. Utredningen bör söka finna en planeringsmetodik för utbyggnad av en barntillsyn som tillgodoser efterfrågan från förvärvsarbete föräldrar m. fl. Utredningen har aviserat att ett betänkande omfattande bl. a. nu nämnda frågor kommer att avges under hösten 1971.

I samband med behandling år 1970 av frågan om vidgade möjligheter för äldre arbetstagare att erhålla *förtidspension* i form av folkpension och ATP uttalade både föredragande departementschefen (prop. 1970: 66 s. 62) och andra lagutskottet (2LU 1970: 34 s. 35) i fråga om förtidspension i allmänhet att inom ramen för gällande bedömningsgrunder borde en större generositet iakttas vid prövning av husmödrars (hemarbetande makes) rätt till förtidspension.

Nyligen har *pensionsförsäkringskommittén* till chefen för socialdepartementet avgivit sitt slutbetänkande om »Familjepensionsfrågor m. m.» (SOU 1971: 19). Kommittén föreslår bl. a. införande av en särskild pensionsförmån benämnd barnpensionstillägg med syfte att förbättra situationen för bl. a. familjer, där barnens föräldrar vid enderas död inte var gifta. Tillägget föreslås utgå till barnpension i första hand då änkepension ej utgår efter den avlidne. Vidare föreslår kommittén att de nuvarande bestämmelserna om hustrutillägg till folkpensionen skall ges motsvarande tillämpning beträffande män. I samband därmed föreslås att tilläggets benämning ändras till maketillägg. I fråga om barntillägg till ålders- eller förtidspension har kommittén föreslagit att barntillägg skall kunna utgå även till gift kvinna som uppbär egenpension. Kommittén har också föreslagit borttagande av den s. k. sextioårsregeln, som innebär att äktenskapet måste ha ingåtts före det mannen fyllt 60 år, för att rätt till änkepension inom tilläggs pensioneringen skall föreligga.

Utskottet

I motionen 1971: 482 anges en rad olika problem som till följd av bl. a. strukturomvandlingen av näringslivet möter husmödrar på landsbygden samt småföretagar- och hantverkarhustrur. Motionärerna önskar att riksdagen skall ge Kungl. Maj:t till känna vad som anförts i motionen rörande dessa problem. Motionärerna vill också att riksdagen skall begära en utredning om hemarbetets värdering. Syftet med detta yrkande är att underlag därmed skall erhållas för att ge de hemarbetande en bättre social trygghet.

Några allmänna normer för en sådan värdering av hemarbete, som avses i motionen, finns inte. Det ligger i sakens natur att det inte är möjligt att åstadkomma en värdering på detta område utan att den i hög grad blir beroende av subjektiva bedömningar och faktorer som inte går att entydigt bestämma. Som den hittillsvarande utvecklingen visar är det inte heller behövt att man har tillgång till en sådan värdering för att kunna förbättra den sociala tryggheten för den aktuella gruppen. Detta hindrar inte att det kan vara av viss betydelse i den allmänna diskussionen att ha tillgång till material som belyser frågan. Enligt vad utskottet inhämtat kommer låginkomstutredningen att i en studie som skall publiceras under våren framlägga material om hushållsarbete och dubbelarbete. Med hänsyn till det anförda avstyrker utskottet motionen i denna del.

För närvarande pågår utredningar eller överväganden i andra sammanhang rörande frågor som är av betydelse för att lösa de problem för vissa kvinnogrupper som anges i motionen. Utskottet får i detta hänseende hänvisa till den i avsnittet *Utredningar m. m.* lämnade redogörelsen för förslag som nyligen avgivits av pensionsförsäkringskommittén, arbetet inom KSA-utredningen och den översyn av bidragsbestämmelserna m. m. inom arbetsmarknadsutbildningen som pågår. Det finns också anledning framhålla att frågor om kommunikationer, varudistribution, sysselsättning samt förskole- och annan social kommunal service i glesbygder för närvarande övervägs av glesbygdsutredningen. Frågor om barntillsynsplatser behandlas av 1968 års barnstugeutredning. Man kan också peka på att Lantbrukarnas riksförbund och statens jordbruksnämnd har uppmärksammat frågan om ett avbytarsystem för lantbruket som omfattar även husmödrarna.

Mot bakgrund av den utredningsverksamhet som i enlighet med det anförda pågår på det här aktuella området är enligt utskottets mening något riksdagens initiativ i anledning av motionsyrkandet inte påkallat. Utskottet avstyrker därför motionen även i denna del.

Utskottet hemställer

- A. att motionen 1971: 482 såvitt avser frågan om en utredning om hemarbetets värdering inte föranleder någon riksdagens åtgärd,
- B. att motionen 1971: 482, i den mån den inte behandlats under A, inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 27 april 1971

På socialutskottets vägnar

GÖRAN KARLSSON

Närvarande: herrar Karlsson i Huskvarna (s)*, Gustavsson i Alvesta (c), Dahlberg (s), fru Skantz (s), herr Larsson i Öskevik (c)*, fru Sigurd-
sen (s), herrar Åkerlind (m), Johnsson i Blentarp (s), Andreasson (c)*,
fru Marklund (vpk), herr Larsson i Karlskoga (s)*, fru Fränkel (fp),
herrar Nisser (m)*, Romanus (fp) och Nilsson i Växjö (s).

* Ej närvarande vid betänkandets justering.

Reservation

vid utskottets hemställan under A av herrar Gustavsson i Alvesta (c),
Larsson i Öskevik (c), Åkerlind (m), Andreasson (c), fru Fränkel (fp),
herrar Nisser (m) och Romanus (fp), som anser

dels att det avsnitt i utskottets yttrande på s. 5 som börjar med or-
den »Några allmänna» och slutar med orden »denna del» bort ersättas
med text av följande lydelse:

Den utbyggnad av det sociala trygghetssystemet som kontinuerligt
fortgår omfattar i viss utsträckning även den som arbetar i hemmet.
Enligt utskottets mening är det emellertid uppenbart att, då sociala re-
former övervägs, den hemarbetande ofta kommer i ett avsevärt sämre
läge än den yrkesarbetande. Detta torde inte sällan bero på att någon
värdering av den hemarbetandes insatser som kan läggas till grund för
en adekvat inplacering i det sociala trygghetssystemet inte finns. Utskot-
tet anser med hänsyn härtill att det krav som upprepade gånger ställts i
riksdagen på en utredning om hemarbetets värdering syftande till bättre
social trygghet inte längre kan avvisas. Utskottet tillstyrker därför mo-
tionen i denna del.

dels att utskottet under A bort hemställa

»att riksdagen med bifall till motionen 1971: 482 i motsvarande del
hos Kungl. Maj:t hemställer om en utredning om hemarbetets
värdering, syftande till bättre social trygghet.»